

Barn i kristid

Detta nummer bär samma symbol som Hittebarnshuset i S:t Petersburg: pelikanen som återupplivar och föder sina ungar med sitt eget blod. Pelikanen blev under tidig kristen tid en symbol för eukaristin, men i Petersburg symboliserade emblemet samhällets, framför allt kejsarens omsorg om sina minsta undersåtar. I den meningen kan pelikanen stå som vignett för uppsatserna i numret som handlar om barn i kristider, barn som offer för krig och nöd samt samhällets reaktioner.

Om Apokalypsens ryttare för både barn och vuxna hämtar svält, svärd, pest och vilda djur, hemsöks barnen ytterligare av de vuxnas omsorger. I kristider, då barnen förlorat sina föräldrar, övergetts eller annars råkat i situationer som hotar deras uppväxt och överlevnad, blir de exceptionellt beroende av samhällets åtgärder. Samtidigt blir de i högre grad än annars demonstrationsobjekt, råmaterial för skapande av vuxna av önskad typ, medel i politisk kamp, symboler för en politisk orientering, redskap i propaganda m.m. Trots att uppsatserna behandlar olika tider och företeelser lyfter de fram några genomgående temata. Ett är övertygelsen om möjligheten och nödvändigheten att genom lämpliga, t.o.m. mycket radikala åtgärder (fostran, barntransporter, ingripanden i familjen) skapa behövliga kategorier av vuxna: manufakturarbetare, icke-bolsjeviker, patriotiska soldater. Strävandena, målsättningen att trygga framtiden genom barnen berättigar till transporter av barn genom halva Europa, skiljande av barn från föräldrar, insättande av föräldrassubstitut, utackordering på den hälsosamma landsbygden m.m.

Det humanitära motivet är starkt, men uppträder ofta i kombination med andra målsättningar, vilket bl.a. framgår av de uppsatser som behandlar barn som i krigstider förlorat den ena eller båda sina föräldrar. Panu Pulma och Matti Kauppi visar hur de vita och röda krigsvärnlösa från inbördeskriget 1918 behandlades på olika sätt och hur den segrande sidan såg de röda som objekt för omskolning, men också hur man på den röda sidan beslutsamt motarbetade detta. Rauna Rintalas uppsats belyser hur den humanitära hjälpsats

som på 1940- och 1950-talet bedrevs inom ramen för krigsfadderrörelsen på ett likartat sätt var både en solidaritetsyttring och ett led i propagerandet av en bestämd syn på samhället, kriget och armén.

Under andra världskriget gjorde Sverige en betydande insats för Finland, inte bara genom de välkända barnflyttningarna, utan också inom krigsfadderrörelsen. I fråga om båda hjälpformerna fanns det föregångare under tiden efter första världskriget. Sverige gav en betydande humanitär hjälp både på platsen och genom krigsbarnsverksamhet. Monika Janfelt visar hur i den svenska krigsbarnsverksamheten förenades en vilja att hjälpa, en politisk sympati för centralmakterna och en önskan att projicera av en bestämd Sverigebild.

Hittebarnshusens århundrade var samtidigt en tid då man i en anda av kristlig merkantilism ville öka produktionen av nyttiga undersåtar och som Max Engman visar var detta ett av huvudmotiven för att hittebarnshusen från mitten av 1700-talet till mitten av 1800-talet blev en av de stora samhällsfrågorna och förvandlades till ett statsintresse, för vilket man betalade ett högt pris i barnaliv.

Uppsatserna om barn i kristid kan endast indirekt belysa barnets egen värld, men de säger mycket om barndomens villkor under extrema förhållanden och indirekt om hur en sådan barndom gestaltade sig och om synen på barn. Bo Lönnqvist visar i sin uppsats hur man genom att utgå från leken och leksaker genom olika infallsvinklar kan nå barnets egen värld och revir, som barnet inte gestaltar som de vuxna gärna vill föreställa sig.

Barnhistoria, den nya forskningsinriktning som undersöker barndomen, barnens villkor och värld har under senare år blivit ett expanderande forskningsområde med egna publikationsserier och en livlig debatt, bl.a. om föränderlighet och konstans i barndomen genom tiderna, moderskärlek och barndomens villkor. Det är fråga om en forskning som står inför ett besvärligt källäge, barnen hör till historiens "tysta majoritet". De hörs sällan med egen stämma i historien och memoarer är färgade av upplevelserna i vuxenvärlden. Om det är svårt att forska i det förflutna är det dubbelt så svårt att forska i det dubbelt förflutna – men både viktigt och vetenskapligt givande.

Max Engman